

7. Веб-сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Лук'яненко І.Г. Економетрика / І.Г. Лук'яненко, Л.І. Краснікова : підручник. – К. : Вид-во "Знання", 1998. – С. 171-204.

УДК 332.055 Ст. викл. О.В. Феєр – Мукачівський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СКЛАДНИК

Розглянуто питання щодо здійснення переходу від планової до ринкової економічної системи та охарактеризовано досвід країн. Здійснено оцінку структурних зрушень в економіці країни. Визначено значення іноземних інвестицій як чинника пришвидшення економічних перетворень. Запропоновано основні завдання державної інвестиційної політики. Встановлено, що ефективне здійснення структурної трансформації економіки можливе лише за умови залучення усіх джерел формування інвестиційного потенціалу. Для того, щоб ці прогресивні напрями інвестиційної стратегії та важливі складники її ефективності було реалізовано, потрібно всіма можливими засобами нарощувати й підтримувати інтелектуальний потенціал інвестиційної діяльності, стимулювати підвищення його творчої віддачі, реконструювати старий господарський механізм і створити новий – інноваційного типу.

Ключові слова: трансформація, планова економічна система, ринкова економічна система, інвестиція, іноземна інвестиція, джерела інвестування, інвестиційна стратегія, державна політика у сфері інвестицій.

Senior lecturer O.V. Feyer – Mukachevo State University

Transformation processes in economy of Ukraine and their investment constituent

A question in relation to realization of transition from planned to the market economic system is considered and described experience of countries. Estimation of structural changes is carried out in the economy of country. The role of foreign investments as factor of acceleration of economic transformations is certain. The basic tasks of state investment policy are offered. It is set that effective realization of structural transformation of economy is possible only on condition of bringing in of all sources of forming of investment potential. In order that these progressive directions of investment strategy and important components of its efficiency were realized, it is needed all possible facilities to grow and support intellectual potential of investment activity, stimulate the increase of him creative return, to reconstruct an old economic mechanism and create new - innovative type.

Keywords: transformation, planned economic system, market economic system, investment, foreign investment, sources of investing, investment strategy, state policy in the field of investments.

Вступ. Зміни, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя України вказують на те, що перехід від однієї суспільної формації господарювання до іншої пов'язаний з труднощами саме її економічного складника. Заміна системи управління, формування приватного сектора, поява нових підприємств з інноваційною поведінкою і відношенням до праці відбуваються в складних умовах, які не були притаманні жодній європейській країні.

Тому ця проблематика є актуальною і її розглядають як іноземні, так і українські вчені-дослідники: Е. Мокжицький, А. Річард, Л. Коларська-Бобинська, П. Махонін. Занг В.-Б., Л. Бальцеревич, Д. Хелд., Д. Гольдблатт, Е. Макгрю, Дж. Перратон, Г. Хакен, Е. Арато, К. Джовітт, В. Геєць, І. Школа,

М. Крупка, С. Єрохін. Фінансовий складник забезпечення процесу трансформації розглядають: І. Лукінов, С. Філіппова, В. Гриньова, С. Дорогунцов, П. Орлов, А. Пересада, Д. Черваньов, В. Волович, В. Кремень, Н. Кухарська, В. Луговий, С. Макєєв, В. Мандибуря та інші.

Аналізуючи їхні праці, можна стверджувати, що вони зробили значний внесок у розгляд проблематики щодо трансформаційних змін, але варто зауважити, що наразі не вироблено теорії трансформації, яка притаманна українському суспільству, автори обмежуються відомими істинами у названій сфері. Трансформація України повинна відбуватися в поєднанні політичних, економічних, культурних і соціальних реформ, оскільки відкидання одного з цих складників сукупності призводить до втрати змісту процесу трансформації – оскільки зміна в одній сфері повинна зумовлювати синхронні зміни інших складників.

Постановка завдання. Головною метою є аналіз трансформаційних перетворень та визначення ролі інвестиційного забезпечення під час формування нової економіки та пропозиції щодо ефективного використання як власних, так і залучених джерел інвестування. Виходячи із зазначеної мети, поставлено такі завдання:

- визначення основних понять процесу трансформації;
- оцінка основних змін в економіці України в процесі трансформації;
- визначення потреби фінансування цих змін шляхом залучення іноземних джерел інвестування.

Для вирішення основних теоретичних та методологічних питань використовували прийоми теоретичного узагальнення, порівняльний, системний та структурний підходи. Результати. Україна знаходиться на етапі структурних перетворень, які торкаються всіх сфер життя. Зміна політичної системи призвела до кардинальних зрушень економічної системи країни. Україна ввійшла в процес трансформації, що напряду пов'язано зі зміною економічної системи. Трансформація (від лат. *transformatio* – змінювати) – це процес перетворення структур, форм і способів економічної діяльності [5].

Трансформація вважається успішною за таких умов:

- 1) стабілізація економіки: жорсткий фінансовий контроль, зниження бюджетного дефіциту, скорочення державного боргу, валютне регулювання;
- 2) лібералізація економіки: цін у внутрішній і зовнішній торгівлі, руху капіталів, демонополізації економіки, відкритість держави до іноземних інвестицій;
- 3) приватизація (перехід від державної до приватної та колективної форм власності);
- 4) адекватні банківська система, грошовий і фінансовий ринки, юридично-законодавче забезпечення підприємництва, системи соціального регулювання і партнерства;
- 5) структурна перебудова з метою наближення до вимог ринкового господарства (зменшення частки важкої промисловості та військово-промислового комплексу, прискорений розвиток сфери послуг, диверсифікація виробництва, використання інноваційних підходів);
- 6) ефективне поєднання ринкових важелів з державним регулюванням економіки для досягнення оптимальних макроекономічних пропорцій та забезпечення економічної рівноваги.

Процес переходу до ринкових відносин був об'єктивно неминучим у країнах Радянського Союзу та Східної Європи, оскільки стара система вже вичерпала себе і не могла забезпечувати ефективного розвитку та інтеграції постсоціалістичних країн у світову економічну систему. Зміни в цих країнах відбувалися по-різному. Наприклад, в Угорщині та Словенії перебудови економічного та політичного устрою відбулися найлегше, тоді як в Туркменістані ці процеси гальмуються і недалеко від радянського періоду.

У 2002 р. Всесвітній банк опублікував доповідь, в якій було сформульовано основні висновки з питань економічного зростання в цей період:

- відмінності в початкових умовах були основним чинником, що пояснює масштаби скорочення виробництва в початковий період (1990-1994) перехідного процесу, тоді як інтенсивність здійснюваних реформ у країнах, добре пояснює відмінності в темпах зростання у пізніший час;
- ключова роль у відновленні економічного зростання і збільшенні зайнятості належить новим підприємствам, зокрема малим і середнім. Успішна політика заохочення зростання базується на підтримці балансу двох важливих компонент: а) заохочення входу на ринок нових підприємств, і б) зміцнення дисципліни (посилювання бюджетних обмежень) серед існуючих компаній;
- у центрі економічної політики опиняються дві групи інституційних реформ. По-перше, заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату (захист прав власності, спрощення механізмів і процедур регулювання, створення для нових підприємств рівних умов для конкуренції з традиційним сектором і ін.), що забезпечують привабливість входу на ринок для нових підприємств. По-друге, це законодавчі регуляції і зміни, спрямовані на створення ефективної системи корпоративного управління на підприємствах, насамперед у традиційному секторі;
- якість інститутів і законодавства зі захисту прав інвесторів і контролю за менеджерами виявляється найважливішим чинником розвитку національних фінансових систем, розширення доступу приватних підприємств до кредитування й інвестицій, і, відповідно, до прискорення економічного зростання.

В Україні перехід до нової системи відбувався не за класичними напрямками, які були притаманні іноземним державам, оскільки було порушено логічну послідовність ринкових перетворень, що поглибило економічні негаразди та суперечності: різке зростання інфляції глибокий спад виробництва, зменшення товарно-грошових відносин і, як наслідок, домінування бартерних відносин, нерозвиненість науково-технологічного потенціалу. Сьогоднішня характеризується тим, що в Україні у процесі реформування і системної трансформації вже відбулися певні реформи у напрямі відкритості національної економіки зовнішньому світу, зокрема на основі суперечливої взаємодії протекціонізму і лібералізації зовнішньої торгівлі. Лібералізація дала змогу реалізувати економічну самостійність підприємств і створити життєздатний приватний сектор шляхом надання суб'єктам підприємницької діяльності права здійснювати зовнішньоекономічні операції; встановити зв'язок між внутрішніми та світовими цінами, що дає змогу отримувати інформацію про розподіл ресурсів на світових ринках і виявляти порівняльні переваги країн; залучити вітчизняних виробників до конкурентної боротьби на зовнішніх ринках і збільшити конкурентоспроможність національного виробництва; досягти макроекономічної стабілізації [3, с. 29]. Але "попри зростання, економі-

ці бракує стратегії реформ, у ній досі відсутні реальні структурні зміни – за пасивності виконавчої влади національне господарство залишається неконкурентним і енерговитратним" [4]. Масштабні структурні трансформації визначаються складною динамічною взаємодією традиційного та інноваційного макросекторів, змістовою характеристикою яких є висока інтелектомісткість, гнучкість і динамізм; лідерство в інноваціях і перетворення їх у провідний сектор економічного зростання й соціального розвитку; упровадження гнучких структур мереженого типу; стрімке витіснення нових технологій новітніми; перетворення наукових знань і творчих навичок їхніх носіїв у провідний чинник суспільного прогресу [1, с. 7].

Сутністю перехідного періоду є докорінна трансформація економічної системи [2; с. 14]. Важливого значення в перехідний період набуває фінансовий ресурс. Досвід Чехії, Словаччини, Угорщини, Польщі, Китаю та інших країн свідчить, що економічні трансформації тісно пов'язані з капітальними вкладеннями. Україна є державою дефіцитною щодо власних джерел фінансування і тому важливим елементом ефективних структурних змін є залучені кошти у формі інвестицій. Класична та неокласична теорії економічного розвитку надають перевагу як чинникам росту інвестиціям в основний та людський капітал, розвиток знань і інновацій, в той час як інституціональний підхід розглядає інвестиції як наслідок формування, стабілізації і підвищення ефективності функціонування інститутів. Власники капіталу готові інвестувати туди, де їм будуть надані гарантії щодо забезпечення своїх прав. На підставі дослідження взаємозв'язку між притоком капіталу і темпами росту в країнах, що розвиваються, і розвиненими Е. Прасад, Р. Раджан та А. Сабраманіан зробили висновок, що якість фінансової системи зумовлює ефективність використання іноземних інвестицій. Слабкі фінансові інститути та нерозвинена система форм власності в країнах, що розвиваються, призводить до зменшення притоку іноземних інвестицій, тоді, як в розвинених країнах розвинені фінансові і стабільні правові інститути сприяють ефективнішому використанню ресурсів, що інвестуються. Світовий досвід економічно розвинених країн та практика ринкових трансформацій свідчать, що ніякі економічні перетворення (ринкові реформи з їхньою приватизацією та й усі інші зміни, пов'язані зі становленням нового суспільного устрою) не можуть бути здійснені без активного і послідовного втручання держави, через інвестиційну політику, головними завданнями якої є:

- збільшення обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел фінансування (кредитні ресурси комерційних банків, активи приватних та іноземних інвесторів, кредитні лінії, бюджетні та власні кошти);
- визначення пріоритетних напрямів використання капіталовкладень, зокрема державних у межах бюджету розвитку;
- забезпечення ефективного використання капітальних вкладень, удосконалення їхньої відтворювальної і технологічної структури.

Висновки. Структурна перебудова, оновлення і розвиток економіки України залежать від ефективності інвестиційної діяльності. Аналіз світової практики показує, що пряма підтримка державою рівня та інтенсивності інвестиційних процесів в економіці розглядається як вирішальна умова струк-

турної перебудови. Саме вона, головним чином, дає конкретні результати у вигляді досягнення і підтримки стабільних темпів економічного росту. Таким чином, зараз перед Україною стоїть двоєдине завдання – визначення пріоритетів розвитку та побудова ефективної інвестиційної моделі, здатної забезпечити фінансування модернізації й нарощування виробничих потужностей. Існує цілий комплекс чинників, що впливають на прийняття рішення про інвестування: політико-економічні, соціальні, ефективність виробництва, можливість доступу на інші ринки тощо. Не варто також забувати, що чим менше імідж країни відповідає очікуванням інвестора, тим нижче оцінюється інвестиційний клімат і тим на більші поступки й пільги мусить погоджуватися держава для залучення капіталів. І навпаки, поліпшення інвестиційного клімату дає змогу державі послідовно знижувати пільги, вирівнюючи їх до міжнародних стандартів, і створювати конкурентний інвестиційний ринок. Така привабливість є ключовою умовою залучення зовнішніх інвестицій в економіку держави, регіону, галузі або окремого підприємства.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що ефективно здійснення структурної трансформації економіки можливе лише за умови залучення усіх джерел формування інвестиційного потенціалу. Для того, щоб ці прогресивні напрями інвестиційної стратегії та важливі складники її ефективності було реалізовано, потрібно всіма можливими засобами нарощувати й підтримувати інтелектуальний потенціал інвестиційної діяльності, стимулювати підвищення його творчої віддачі, реконструювати старий господарський механізм і створити новий – інноваційного типу.

Література

1. **Базилевич В.Д.** Посилення ролі фінансів у трансформаційній економіці / В.Д. Базилевич // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 5-9.
2. **Мочерний С.** Моделі трансформаційних процесів економіки (теоретико-методологічні аспекти) / С. Мочерний // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 13-21.
3. **Папп В.В.** Структурна трансформація економіки України у контексті євро-інтеграційних процесів / В.В. Папп // Регіональна економіка. – 2008. – № 1. – С. 23-31.
4. **Послання Президента України** Віктора Ющенка до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України" / В. Ющенко // Голос України. – 2008. – 16 травня 2008 р.
5. **Райзберг Б.А.** Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева – 2-е изд., [испр.]. – М. : Изд-во "ИНФРА-М", 1999. – 479 с.

УДК 330.341

*В.В. Яцко – Закарпатський державний
університет, м. Ужгород*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ВИХОДУ ЙОГО ІЗ ТІНІ

Проаналізовано основні проблеми розвитку вітчизняного підприємництва. Запропоновано комплекс заходів з вирішення цих проблем та виходу підприємництва із тіні. Встановлено, що удосконалення механізмів державного регулювання суб'єктів підприємництва і зниження рівня їх тінізації приведе до підвищення ефективності державної політики у сфері підприємництва. Наслідком зниження рівня тінізації суспільно-економічних відносин в сфері підприємництва має стати вторинне підвищен-